

РЕСТАВРАЦІЙНЕ ВІДТВОРЕННЯ ФОРТЕЦІ 1683 р. У С.М.Т. ЗОЛОЧІВ В АСПЕКТІ РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

За висновками дослідників, серед проблем с.м.т. Золочева Харківської області, які стають на заваді подальшому розвитку селища – відсталість рекреаційної організації території поселення від сучасних вимог до її використання. Водночас серед основних факторів, що можуть стимулювати перспективний розвиток історичного населеного пункту – поєднання історико-культурних пам'яток та рекреаційних ресурсів.

Дослідження фахівців інституту ДП УДПІ «Укрміськбудпроект» визначає, що саме поєднання цих двох складових може використовуватися для формування рекреаційних зон не тільки місцевого, а й регіонального рівня в якості нової містоутворюючої функції.

Рекреаційні ресурси зумовлені наявністю мальовничої заплави ріки Уди, на берегах якої розташована забудова міста. Історичне середмістя селища має значний історико-культурний потенціал – воно є територією пам'ятки археології XVII ст. «Поселення Золочів», заснованого у 1677 р.

За описом 1683р., укріплене поселення, – адміністративний центр Золочівської козацької сотні, було побудоване на лівому березі ріки Уди, на підвищенні берегової тераси, та мало стіну з дубового лісу 1,5 сажні (3,2 м) заввишки. Острог мав 8 оборонних веж; 4 проїжджих вежі без верхів та 4 «глухі» вежі. Брами проїжджих веж були двостулковими. Периметр стін фортеці складав 730 сажнів (1576 м). Зсередини фортеці стіни мали земляну призьбу заввишки 1,5 аршини (1,1м) та завширшки також 1,5 аршин. Призьба грала роль бойового настилу й була підкріплена від осипання дерев'яною обшивкою. Всередині великого острогу був побудований невеликий острог, як останній рубіж оборони на час облоги. Тут ймовірно розташовувалися споруди військового призначення: сховища для зберігання їжі та боєприпасів, приміщення для сторожі і т. ін. Острожок був оточений дубовим тином периметром 82 сажні (177м).

Стіни зовнішньої фортеці додатково були підсилені ровом глибиною 1,5 сажні (3,24 м) та 1,5 сажні завширшки, острожок рову не мав. Через рови вірогідно були прокладені мости, що з'єднували проїжджі башти із зовнішнім світом. Дерев'яні конструкції того часу мостів не були складними. Їх споруджували на стовпах, котрі можна було спалити в разі небезпеки, а потім швидко відновити. На території великої фортеці знаходився колодязь. Фортифікаційні споруди не мали характерних оборонних елементів того часу, були відсутні: тайники (таємні проходи через стіну), тараси, облами, кватирки й катки.

У фортеці перебувало 325 повнолітніх осіб чоловічої статі під проводом війта. 30 козаків були озброєні мушкетами, 84 – рогатинами,

15 – сокирами, 195 – не мали зброї. Застосувавши коефіцієнт 3,5 можна визначити приблизну загальну чисельність населення у 1100 осіб.

Фортеця прийшла у занепад після скасування автономії Слобідсько-українських козацьких полків і була замінена п'ятикутним периметром адміністративно-межових валів 1787 р., що охоплювали більшу площу.

При рекреаційно-туристичному використанні територій об'єктів культурної спадщини гостро постає обумовлена об'єктивними чинниками проблема компенсації: недостатність певних ціннісних якостей та елементів середовища (архітектурно-художньої цілісності, домінант, композиційних акцентів) може компенсуватися розвитком інших якостей і чинників. Останніми можуть бути посилення рівня атрактивності рекреаційних ресурсів. При цьому провідну роль відіграє реставраційне відтворення згідно положень Порядку відтворення визначних пам'яток архітектурно-містобудівної спадщини. Таке відтворення усвідомлюється як частина реабілітації об'єктів культурної спадщини, цей термін, згідно Закону України «Про охорону культурної спадщини», розуміємо як сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей пам'ятки культурної спадщини.

Прикладами фрагментарних відтворень дерев'яних фортифікацій в Україні служать: Цитадель Батуринаської фортеці початку XVIII ст. у м. Батурині, комплекс «Запорізька січ» на о. Хортиця у м. Запоріжжя, башта замку Хмельницьких у с. Суботові Черкаської обл. та ін.

На думку В.В. Вечерського, в цій практиці криється внутрішня суперечливість: адже згідно міжнародної практики кожна пам'ятка є унікальною, матеріально-технічну структуру пам'ятки відновити (відбудувати) неможливо. Але можна означити пам'ятку, місце, яке вона займала в просторі й культурі, за допомогою певного знаку. Головний методичний принцип полягає в тому, що об'єкт історико-культурної спадщини, який колись існував, компенсується знаком, що має більшу чи меншу міру умовності. Але цей знак ніколи не може і не повинен претендувати на те, щоб реально замінити втрачений автентичний об'єкт (принцип відмови від фальсифікації). Відповідно до характеру об'єкту та умов розташування обрані такі способи символічного означення як встановлення макетів у натуральну величину (цілісних чи фрагментарних), виявлення обсягових контурів споруди в сучасних конструкціях і матеріалах (ознакування за допомогою вимощення, кольорової відсипки).

Відтворення дерев'яної фортеці у с.м.т. Золочів передбачає формування на її території музею проста неба – скансену, у якому історична спадщина з об'єкту наукових досліджень та охорони трансформується на своєрідні декорації історико-театралізованих масових дійств, що створить передумови для включення об'єктів культурної спадщини Золочева у сучасну актуальну систему активно функціонуючих суспільних структур.